

EĞİTİM REFORMLARI AÇISINDAN ÖĞRETMEN YETİŞTİRME PROBLEMİ

Doç. Dr. Hasan Ali KOÇER

Kalkınma çabası içinde bulunan ülkemizde eğitimin yaygınlaşmasının taşıdığı önem tartışmasız kabul edilen bir gerçektir. Bu anlamda kuşatımın genişliği yüzünden öğretmen yetiştirmenin önceliğinde açıktır.

Eğitim kurumları da diğer sosyal kurumlar gibi toplumun ihtiyaçlarına cevap verdiği müddetçe yaşamakta, ihtiyaca cevap vermediği zaman ya değişikliğe uğramakta ya da diğer bir yenisine yerini terk etmektedir. Eğitim reformlarındaki bu değişiklikler gerçekleşirken önemli bir ana problemle karşılaşmaktadır. Bu ana problem eğitimin görevi içinde belirlemektedir. Eğitimin bir görevi milletlerin, toplumların ve fertlerin gelecekte daha müreffeh, daha rahat bir hayat yaşaması için ekonomik, teknolojik ve sosyal yeni gelişmeleri içine almak ve çocuklara aktarmak, diğer bir görevide o milletin, o toplumun mevcut değerlerinin gelişmeye engel olmayanlarını gelecek nesillere aktararak o milletin, o toplumun sürekliliğini temin etmektir. Eğitim reformlarını gerçekleştirenler kuracakları yeni eğitim kurumlarında o toplumun mevcut değerlerinden gelişmesine engel olmayacak olanları ve özellikle o toplumu diğer toplumdan ayıran ve o topluma, ayrı bir toplum ayrı bir millet damgasını vuran, diğer bir deyişle o milleti başka milletlerden ayıran bir tapu olan değerlerini gelecek nesillere aktarmak yeni gelişmeleri özellikle teknolojik gelişmeleri bünyesi içine almak problemlerini çözecek özellikleri gözden uzak tutmamalıdır. Bu konuyu D.T.C.F. öğretim üyelerinden Doç. Dr. Kemal Aytaç Günümüzde Avrupa Okul Reformları isimli kitabında çok güzel bir şekilde işlemiştir. Dr. Aytaç "Bütün toplumlarda eğitimin görevi esas olarak kültürel alanda devralınan miras ile sonradan kazanılan benimsenen değerleri gelecek kuşaklara devretmektir. Genç kuşaklar bunları bir katkıda bulunmadan devralırlar. Böylece kültürün sürekliliği sağlan-

miş olur. Bu sebeple süreklilik ve gelenek okul ve üniversite gibi formasyon guruplarının da karakteristik özelliklerindedir. Bilim, teknik ve güzel sanatlar sürekli bir gelişim içerisindedir. Toplumsal, ekonomik ve politik durum durmadan değişmektedir. Demek oluyor ki okul reformları şu iki merkezi problem arasında bir denge ve uyum kurmağa çalışır;

1- Geçmişten devralınan geleneksel değerler yeni hayat biçimi içerisinde nasıl bir biçim alabilir.

2- Yeni kültürel değerler geleneksel kültür sistemi içerisinde nasıl yerleştirilebilir.

Demek okul reformunun ana problemini geçmişten alınan değerler sistemi ile yeni kazanılan veya kazanılacak olan değerler sistemi içerisinde bir sentez bulmak sorunu teşkil etmektedir". Bütün çağlarda eğitimciler bu ikilik karşısında kalmış bu iki hususu bir birine intibak ettirmek zorunluluğunu duymuşlardır¹. Bu görüşe eğitim reformları hakkında genel bir reçete diyebiliriz. Türkiyemiz 200 seneden beri devlet idaresinden çeşitli toplumsal sorunlara kadar birçok yönde reformlar, devrimler, değişiklikler yapmak zorunda kalmıştır. Bu değişikliklere paralel olarak da okul reformları, eğitim reformları yapmış yeni eğitim kurumları kurmuştur. Acaba bu eğitim kurumlarını kuranlar okul reformlarının bu genel reçetesine dikkat etmişlermidir. İşte konumuzu işlerken daima göz önünde bulunduracağımız asıl amaç bu olacaktır. Eğitim reformatörleri bu noktaya dikkat etmezlerse ne olur? dikkat etmezlerse, daha doğrusu bunlardan yalnız birine örneğin yalnız eski değerlere ağırlık verilerse yalnız geleneksel değerlerle yetinip yeni değerleri bünyelerine almazlarsa milletin geleceğine hitap edemezler, kurulsalar bile toplum için faydalı olamazlar, bu sebeplede bir müddet sonra kapanırlar. Yalnız yeni değerlere kıymet verip mevcut değerleri inkar ederlerse geçmişten miras kalan değerlere hiç önem vermezlerse gene kabul edilmezler, Toplum eğitimcilerden bu iki derdine, bu iki probleminde birlikde çare bulmasını ister. Bu prensipleri vazettikten sonra konumuza geçelim.

Fatih, Osmanlı İmparatorluğunu kurarken Selçukluların eğitim müessesesi olan Medreseyi de almıştır. Aslında Fatih'ten evvel medrese vardır, ancak Fatih'le medrese sistemini tamamlamıştır. En alt basamağından en yüksek basamağına kadar, sıbyan okullarından külliyesine

1 AYTAC, Doç. Dr. Kemal,, Günümüzde Avrupa Okul Reformları. Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi VI 1966 Ayır Basım Sayfa: 167-169.

kadar hepside kurulmuştur. Fatih kurduğu Medresede sıbyan mekteplerinin öğretmen ihtiyaçlarına cevap vermek üzere yetiştirilecek "Mekatib-i Subyan" Hocası için ayrı bir program uygulanmasını istemiştir². Böylece Osmanlı Devletine bir imparatorluk karakterlerini veren Fatih Sultan Mehmetin öğretmen yetiştirme problemiyle özel olarak ilgilendiğini görüyoruz. Ancak Fatih'in devre nazaran çok ilerici görüş olan bu düşüncesi sonraları daha fazla geliştirilmemiş ve böylece XVI. yüz yıla kadar Osmanlı toplumunun ihtiyaçlarına cevap veren medrese XVII. yüz yıldan itibaren artık yeterli olmamaya başlanmıştır. Ve bizim biraz önce bahsettiğimiz prensiplerin ikinci kısmına uygun hareket etmemiştir. Yani yeni değerleri, dünyada ki yeni gelişmeleri içine alma gayretini göstermemiş, gelişmelerin istikametinden ters bir istikamete, ters bir yöne yönelip Fatih ve Kanuni devirlerinde bünyesinde bulunan matematik ve tatbiki bilimlere ait dersleri programlarından çıkarma veya fazla önem vermemeye başlamıştır. Böylece yalnız nakilci, yalnız manevi kıymetleri aktaran bir müessese halinde kalmıştır. Osmanlıların eğitim kurumlarından diğer biri olan Enderunda hemen hemen aynı yönde yürümüştür. Medreselerin artık yeni ihtiyaçlara cevap vermediği, taraftarları tarafından dahi görülüp zaman zaman bu halden kurtuluş için çözüm yolu aranmaya başlanmıştır. Bunlardan Katip Çelebi, Koçi Bey, Koca Sekban Başu gibi Osmanlı düşünürleri medresenin ilk haline dönersek medreseye eski disiplinini getirirsek, medresenin eski programlarını uygularsak bir kurtuluş yolu buluruz önerisinde bulunmuşlardır³.

Diğer bir düşünür gurubu da-ki bunları sonra tanzimatçılar izliyeceklerdir-Batı'ya dönmek ve batı eğitim kurumlarını örnek alan eğitim kurumları kurma tavsiyesinde bulunmuşlardır. Bunlara göre medresenin uyguladığı dinsel öğretim ve eğitim sisteminin günün aktuel ihtiyaçlarını karşılayamayacağı şüphesizdir. Bu sebeblede medrese değişen şartlara uyarak ıslahat hareketlerine yardımcı olamaz demişlerdir. Bunların görüşü tutunmuş ve ilk defa 1773 de Mühendishane-i Bahr-ı hümayun, (deniz mühendis okulu) Muhendisine-ı Berri Behri Humayun (kara mühendis okulu) Mekteb-i Harbiye, Mızıkay-ı Humayun, Tıbbiye gibi bu günkü harp okulunun, bu günkü tıp fakültesinin, bu günkü teknik üniversitelerin temeli olan Batıdaki benzerleri örnek alınarak yeni eğitim kurumları açılmışdır. Bunlar gerilemeye

2 KANSU, Nafu Atuf, Türkiye Maarif Tarihi. Bir Deneme İstanbul Muallim Halit Kütüphanesi. 1930 Sayfa: 33.

3 YALTKAYA, Prof. Şerafettin, Tanzimattan Evvel ve Sonra Medreseler. Tanzimat Sayfa: 463-468.

başlayan Osmanlı ordularına bu gerilemeyi durduracak elamanlar yetiştirmek için kurulmuş birer askeri eğitim kurumları olduğundan biz bunlara yüksek askeri uzmanlık okulları diyoruz. Okul reformunu tasarlarken iki problemle karşılaşılırdık bu iki problemden birincisi programların yapılması ile ilgili idi. Birde bu programın uygulanması var. Uygulamanında başarılı olması içinde üç problemi çözmeye mecburuz. Birincisi, yeni okula gerekli öğretmeni bulmak. İkincisi, yeni okulun ders programları, ders kitapları, ders araç ve gereçlerini, binasını yapacağımız reforma göre temin etmek Üçüncüsü de, yeni okulun öğrencisini temin edebilmek.

Bu üç problem çözülebildiği ve bu üç unsur yeni okula göre temin edildiği takdirde, okul reformu amacına uygun verim verebilir. Eğitim reformlarının ilkeleri ile ilgili bu ana sözümüzden sonra tekrar tarihi gelişme dönersek.

Batıdaki esasları örnek alınarak kurulmuş bu yüksek askeri uzmanlık okullarının öğretim üyelerini batıdan temin etmek mümkün oluyor. Gerçi bu eğitim hayatımıza hayli zor ve hayli sıkıntılı günler yaşıyor, çünkü Osmanlı İmparatorluğunun çökmesini o gün için kendi menfaatlerine uygun bulmayanlar, yani böyle bir çönküntü olursa şimdi benim hissem az olur diye düşünenler, yardım taraftarı oluyor. O gün çökmesini kendileri için uygun bulmayanlar da yardım taraftarı olmuyor. Hatta yardım edenlere karşı çıkıyor.

Biz bunu her hangi bir okulun açılışında diğer devletlerinin aldığı tutumda görüyoruz.

İşte bu şekildeki sıkıntılar için de bu yeni açılan yüksek askeri uzmanlık okullarının öğretim üyesi problemi zorluklar içinde halledilmeye çalışıyor. Ders araç ve gereçleri kitap ve başka malzemeyide gene yardımcı devletten temin etmek mümkün bununda yabancı dil bilenin az olduğu bu devirde çeviri yapmak gibi zorluğu var ama, üçüncü problem yani yeni okulun öğrencisini dışardan temin etmek mümkün değil. Yani biz yeni bir okul kurduk siz öğretim üyesini veriniz, öğrencisini gönderin diyemeyiz, çünkü öğrencisi kendimizden olacak ki kendi evladımız yetişsin ve memleketine faydalı olsun. Bunun için bu okullar başlangıçta medreseden öğrenci alıyorlar. Medreseden aldıkları öğrenci bu okulların batıda ki benzerine uygun olan programlarını takibe yeterli bilgiye sahip değil. Mühendishanede matematik, logaritma integral hesapları ile başlıyor. Medreseden gelen öğrenci matematik'ten henüz bu seviyeye gelmemiş. Bunun için bu okullar medreseden

aldıkları öğrenciyi 10-15 sene hazırlık kısmında okutmak mecburiyetinde kalıyorlar. Sonra asıl sınıflara alıyorlar. Bu durum yeni eğitim kurumlarına karşı olan medreselilerin yeni okulun mezunları için 15-20 sene okuttuktan sonra mezun ettiğimiz öğrenci devlete çok pahalıya mal oluyor ve kendilerinden de bu maliyete uygun verim alınamıyor.” demelerine sebep oluyor. Çünkü okuldan mezun olan öğrenci pratik hayatta, kendi sahasında hemen faydalı olamıyor. Ve Medreseyi tutanlar bu okullar için siz öğrenci alıyorsunuz 15-20 sene uğraşıyorsunuz şu kadar masraf ediyorsunuz, bir öğrencinin maliyeti şu kadar fazlaya mal oluyor, Fakat ondan bu masrafa uygun fayda temin edilmiyor” diyorlar. Çünkü okuldan mezun olan teorik olarak gördüğü dersleri pratikte hemen gerçekleştiremiyor, hemen fayda sahasına aktaramıyor. İşte bu yeni okullara karşı olan medreselerin bu şekildeki tenkitlerinden bu okulları kurtarmak için onların üst seviyedeki programlarını takip edebilecek seviyede öğrenci yetiştirmek için orta öğretim kurumları kurulması düşünülüyor. 1838 de rüştiyeler açılıyor. Gerçi rüştiyelerin açılışında, ikinci bir sebep olarak Batı devletlerine benzer şekilde yeniden düzenlenmeye başlayan devlet teşkilatında yapılan değişiklikliğin gerektirdiği memuru yetiştirme görevi de vardır. Ancak rüşdiye’lerin asıl amacı yüksek öğretim kurumlarına öğrenci hazırlamaktır. Biraz önce bahsettiğimiz üç zorlukta şüphesiz yeni bir okul olan rüştiyeler için de mevcut. Öğretmeni, öğrencisi, ders araç gereç program, binası v.s.

Yüksek askeri uzmanlık okullarının öğrenci ihtiyacını karşılamak için açılmış rüştiyelerin bir problemi bu okullarda öğretim yapacak öğretmeni bulmak çünkü nasıl yüksek askeri uzmanlık okullarının üç problemi varsa, öğretmeni, ders araç gereç program ve öğrenci gibi yüksek askeri uzmanlık okulunun öğrencisini temin için yeni açılan bu okulun da aynı ihtiyaçları var. Öğretmen, öğrenci ders araç gereçleri. Bunun ders kitapları da batıdan temin edilebiliyor. Öğrencisi de sıbyan okullarından alınması düşünülüyordu. Ancak öğretmenini nereden bulacağız? Öğretmenini medreseden getirsek o zaman okul reform amacına ulaşamıyor. *Öğretmen yenileşmeden yenilik gerçekleşmiyor, öğretmeni yenileşmeden eğitim kurumu yeni bir eğitim kurumu olamıyor.* Ders kitabını yeni bir kitap aldınız, öğrencisini buldunuz fakat öğretmen yeni bilgilere haiz değilse programda ne yazarsa yazsın öğretmen sınıfta kendi bildiğini okuyor. Bu da yenileşmenin gerçekleşmesini engelliyor. İşte, rüştiyelerin öğretmen ihtiyacını karşılamak için 16 Mart 1848 de “Darül-ü Muallimini Rüşti” ilk öğretmen okulu ilk defa Türkiye’de açılıyor. Adındanda anlıyoruz ki bu yeni öğretmen okulu

yeni bir okul tipi olan rüştiyelerin öğretmen ihtiyacını karşılamak için açılmıştır. Özetlersek; Medrese Osmanlı Toplumunun ihtiyaçlarına artık cevap vermeyince Osmanlı devleti Batıdaki yeni gelişmelerin okutulduğu bir okul arıyor ve kendi geriliğini daha çok askeri alanla ilgili olduğunu zannettiği için ordunun ihtiyacını karşılayacak eğitim kurumları olan yüksek askeri uzmanlık okullarını açıyor. Yüksek askeri uzmanlık okullarının öğrenci ihtiyacını karşılamak için Rüştiyeler açılıyor. Rüştiyenin öğretmen ihtiyacını karşılamak için de Darül Muallimin Rüşti 18 mart 1848 de açılıyor⁴.

Bu öğretmen okulu, Osmanlı Devletinin kuruluşunu Avrupadan üst yapı kurumlarının aktarılmasına bağlıyan ve bunun, çağdaş uygarlığa girmenin biricik yolu olduğuna inanan Osmanlı aydın ve devlet adamlarını gerçekleştirdiği Tanzimat reformunun ihtiyacı olan öğretmeni yetiştirecek öğretmen okuludur.

1868'e kadar bu okulun dışında batıya dönük eğitim kurumlarının öğretmen ihtiyacını karşılamak için kurulmuş yeni bir eğitim kurumu göremiyoruz, ayrıca 1868 e kadar bu okulun gelişmesinde de çok fazla bir ilerleme yok. 1868 de yeni bir eğitim kurumu karşımıza çıkıyor. O da Darül Muallimin-i Sübyan. Gerek Darül Muallimin-i- Rüşdi, gerek Darül Muallimi Subyan sonraları 8 defa Maarif Nazırı olan Kemal Efendi tarafından açılıyor. Kemal Efendi eğitimde yapılacak yenilikleri diğerlerinden farklı görüyor. O ilk defa sübyan okullarının batıya uygun bir şekilde ıslahını düşünüyor. Ancak fikrini medresenin tepkisiyle karşılaştığı için gerçekleştiremiyor. Bunun üzerine yeni bir kurum olarak açılan rüştiye okullarına öğretmen yetiştiren öğretmen okullarını açıyor. Zamanla fırsat bulunca Darül Muallimin-i Sübyan yani ilk öğretimin ilk basamağı olan sübyan okullarının öğretmen ihtiyacını karşılayacak olan bir öğretmen okulunu açıyor. Bu tarihe kadar Türkiye'deki eğitim ıslahatı bir nizamnameye, bir yönetmeliğe bağlı olmadan sadece ihtiyaçların zoru ile kurulmuş parça parça kurumlar olarak karşımıza çıkıyordu. Yani şu ihtiyaçta var bu ihtiyaçta var öyleyse şunu da açalım bunu da açalım şeklinde belirliyordu. Her ne kadar 1845 yılında Abdülmecid'in bir fermanında belirttiği isteğiyle bir geçici maarif meclisi kuruluyor ve bu meclis eğitimle ilgili problemlerle bir bütün halleden geliyor, ilk öğretim orta öğretim ve yüksek öğretim kademelerini teşekkül ettiriyorsa da açılan eğitim kurumları biraz önce belirttiğimiz gibi bir okulun öğretmen ihtiyacından öğretmen lazım şu okulu açalım bu okulu açtık öğrencisi lazım şu okulu

4 ANTEL, Prof. Dr. Sadrettin Celâl: Tanzimat Maarifi. Tanzimat Sayfa: 447.

açılım gibi münferit ihtiyaçları karşılamak için açılmış kurumlar olarak karşımıza çıkıyor. 1869 yılında zamanın Maarif Nazırı Saffet Paşa, o günkü Fransız maarif teşkilatını örnek alarak Maarifi Umumiye Nizamnamesini çıkarıyor. 198 maddeden ibaret olan bu nizamname ve bu günkü eğitim teşkilatımızda da bulunan eğitim örgütünün çeşitli yönlerini bir sistem içinde ele alıyor. Yalnız mesleki ve teknik öğretimle ilgilenmiyor. Bununda çeşitli şekillerde tefsirleri mümkün, ama bu konu bizim konumuz dışında, olduğu için üzerinde durmıyalım. Bu nizamname mevcut öğretmen yetiştiren Darül Muallimi Rüştü ve Darül Muallimi Sübyan gibi kurumlara ilaveten iki yeni kurum daha getiriyor. Birisi "Darül Muallimi Aliye" büyük darül muallimin veyahut yüksek öğretmen okulu diğeri de Darül Muallimat yani kız öğretmen okulu. Bu nizamnamede, orta öğretim müesseseleri yüksek öğretim müesseseleri açılması düşünülünce bu okulların öğretmenini yetiştirmek için yüksek öğretmen okulu da açılıyor. Bu günkü yüksek öğretmen okulunun temeli olan okul.

Eğitim ve öğretimin devletin ana görevleri arasında bulunduğu görüşünden hareket eden nizamname ilk öğretimi sıbyan ve rüştiye diye ikiye ayırmakda, köyde ve mahallelerde açılması gereken sıbyan mekteplerinin kuruluş ve yönetim masraflarını mahalli cemaatlara ve evkafa bırakmaktadır.

Nizamname eğitim teşkilatını bir bütün olarak ele almakta ve onun çeşitli kademelerini kurmak istemektedir. Öyleyse çeşitli kademelerin öğretmen ihtiyacını da düşünecektir. Bunun için yüksek öğretmen okulu açmayı düşünüyor⁵. Böylece öğretmen okulunun içerisinde orta öğretime öğretmen yetiştirecek öğretmen okulu da yer almış oluyor. Diğer bir eğitim kurumu olarakda kız öğretmen okulunu getirdiğini söylelemiştik. Bundan evvelki eğitim kurumları yalnız erkekler içindir. Biliyorsunuz yalnız Osmanlı İmparatorluğu değil o çağın bütün dünyasında kadının eğitimi üzerinde önemle durulmamıştır. Bunun sebepleri yalnız dini değildir. Hele islam dini değildir çünkü islam dini kadın, erkek ayrımı yapmadan okumayı teşvik eder. Ne zaman makina sanayii insan hayatına girmeye başlıyor ve artık başarı bilek gücüne de gilde hüner gücüne dayanıyor o zaman kadın bizzat ekonomik hayatın içine giriyor. Ve ekonomik hayatın içine giren kadının eğitilmesi problemide ortaya çıkıyor. Batıda ki bu gelişme Türkiye'de de görülüyor.

Ve ilk defa 1858 de kızlar için bir rüştiye açılıyor. Yani kız ortaokulları açılıyor. Bunların öğretmen ihtiyacını karşılamak için gerekli

5 Maarifi Umumiye Nazareti Salnaması. Yıl 1318 Sayfa: 136-139.

eğitim kurumları yok. 1868 de Maarif-i Umumiye Nisamnamesini çıkarılırken bu ihtiyaca da cevap vermek için kız öğretmen okulu düşünölmüşdü bu düşünöncede 1869 gerçekleşiyor⁶

1876 da Kanuni Esasının ilanı, ile Birinci Meşrutiyet yıllarına giriyoruz, bu devre diğer bir adıyla Abdülhamid. devri de diyebilioruz. Yüksek öğretmen okulu o günkü adıyla Darül Muallim-i Aliye Maarif-i Umumiye Nizamnamedende yer almıştır. Ancak açılamaştır. Abdülhamit bu okulu açıyor. Bu sırasa 1848 de açılan Darül Muallimin-i Rüştüye ile 1869 da açılan Darül Muallimin-i Sübyan ve Darül Muallimat vardır. Yani bu günkü dille rüştüyeler için ilk öğretmen okulu subyan okulları için ilköğretmen okulu vardır. Ancak bunlar birer tanedir ve sadece İstanbuldadır taşraya yayılmamıştır. Abdülhamit bunların sayısını çoğaltıyor ve taşraya da yayıyor. İlk defa İstanbul dışında bir öğretmen okulu 1882 de Edirne de açılıyor. Bunu takiben diğer vilayetlerde Diyarbakır, Bursa, Bağdat, Adana, Beyrut, Halep, Şam, Trabzon, Kastamonu, Elâzığ, Musul ve İzmir de olmak üzere 14 yerde öğretmen okulları açılıyor. Ve İstanbul öğretmen okulunun görevi bu öğretmen okulların gerek öğretim üyesi bakımından gerekse ders kitapları bakımından desteklemek oluyor. Böylece Abdülhamit devrinde öğretmen yetiştirmede sayısal ilerlemenin olduğunu görüyoruz. Programlarında Munif Paşanın yaptığı 1807 ıslahatına kadar bir değişiklik olmuyor. Munif Paşanın zamanında da Selim Sabit Edendi ve ilk kadın eğitimci olan Ayşe Sıdika Hanımla öğretmen okulları öğretim metodları dersine kavuşuyor. Abdülhamit devrinde sayıları çoğalan öğretmen okulları ile Meşrutiyet devrine giriyoruz. Meşrutiyetçiler her yeni inkılap yapan da olduğu gibi evvela eski devri tamamen kötüleyerek işe giriyorlar ve diyorlar ki biz Maarif-i Umumi Nizamnamesini değiştireceğiz. Bütün bu eğitim kurumlarını yenileştireceğiz. Bu maksatla da Maarif-i Umumiye Kanunu lahiyası hazırlıyorlar. 222 maddeden ibaret olan bu lahiyayı meclislerden çıkartamıyorlar. Anarşiye varan hürriyet, geniş hürriyet havası içerisinde Meşrutiyetin ilk 3-4 yılı bocalama devri oluyor. Bu sebeple Meşrutiyette hazırlanan Maarif-i Umumiye Kânununun Layihasına özellikle yabancılar karşı çıkıyorlar ve Kendi açılarından başarılı oluyorlar. Şöyleki Maarifi Umumiye Kanunu Lahiyası Türkiyede Türk Eğitimi, Türk Maarifini gerçekleştirmek istiyor. Ondan evvel verilmiş özellikle 1856 İslahat fermanınının 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesinin hükümlerine dayanarak açılmış azınlık ve yabancılarla

6 ANTEL, Prof. Dr. Sadrettin Celâl: Tanzimat Maarifi. Tanzimat Sayfa: 447.

ait okulların kendi bildiğine gidişlerine dur demek istiyor. Bu ve daha başka sebeplerde bu kanun Meşrutiyet Meclisinden çıkıp kanunlaşmıyor. Çünkü gerek meşrutiyet meclislerindeki milletvekilleri gerekse Patrikhaneler, yabancı sefirler bu kanunun çıkmaması için devamlı baskı yapıyorlar. Sık sık maarif vekili değişiyor. Her maarif vekili bu problemi halledeceğim bu kanunu layıhasını kanunlaştıracam diye iş başına geliyor, ancak 1-2 ay sonra bakıyorki bu problemin çok çeşitli yönleri var, "sıhhatim müsait olmadığından affımı rica ederim" gerekçesi ile bakanlıktan ayrılıyor⁷. Nail Bey, Şükrü, Bey Emrullah efendi bu devrin sayılı icraatçı maarif vekilleridirler. Emrullah efendi bakıyorki genel bir eğitim kanununu meclislerden çıkarmak mümkün değil Tedrisat-ı İptidaiye kanun'u Muvakkatı adı altında ilköğretim meseleleri ile ilgili geçici ilk öğretim kanunu çıkartmaya muvaffak oluyor. 5-6 aylık müddet için çıkartılan bu kanun 1960 yılına kadar yaşıyor. Emrullah Efendinin geçici diye çıkardığı bu kanun 48 sene yaşıyor. Bu Tedrisat-ı İptidaiye Kanunu Muvakkat-ı öğretmen yetiştirmede sayısal problemin hallı için ehliyetli öğretmenliği getiriyor. Böylece öğretmen yetiştirmenin diğer bir yönü öğretmen yetiştirme problemini çözüm hususunda karşımıza çıkarıyor. Yeni eğitim reformunun gerektirdiği yeterli sayıda öğretmeni yetiştirmek zaman istiyor. Öyleyse problemin sayısal yönünü halledecek şekilde öğretmen yetiştirmek öğretmen yetiştirmenin bir açıdan ele alınmış şekli olarak eğitim tarihimizde meşrutiyetle başlıyor. Böylece Meşrutiyette Tedrisat-ı İptidaiye Kanununun bir taraftan geçmiş öğretmen okullarını daha mükemmelleştiren bir öğretmen okulu açmayı düşünüp bunun içinde Satı Beyi öğretmen okulları müdürü yapıp bir çok ıslahatlar yaptırırken diğer taraftanda sınavla ilk okul öğretmenliğini, getirerek sayısal ihtiyacı karşılamak için öğretmen bulma yoluna gidiyor. Çünkü bir kaç tane öğretmen okulu var her sene 60-100 tane öğretmen yetişiyor. Türkiye'nin ise 40 bin öğretmene ihtiyacı var her sene 100 tane öğretmen yetiştirirsek 40.000 bin öğretmen yetiştirmek için 400 sene lazım. Bu 100 öğretmenin hepsi herhalde devamlı olarak görevde kalmıyor. Gerek başka hizmet ayrılma, gerek emeklilik yolu ile meslekten ayrılmaları düşünürseniz, yeter sayıda öğretmeni yetiştirmek için nüfusu değiştirmemek şartı ile 700-800 sene lazım. İşte bunun için ehliyetnameli öğretmen yetiştirme yoluna gidiliyor. Cumhuriyet döneminde de devam eden ehliyetnameli öğretmenlik yolu eğitimden okulları köy

7 ERGİN, Osman Nuri, Türkiye Maarif Tarihi İstanbul 1942 Cilt. IV Sayfa: 1054-1056.

enstitüleri, tipindeki kurumlarında açılış sebeplerinden birinde öğretmen yetiştirmenin sayısal problemleridir.

Geçici ilk öğretim kanunu, Meşrutiyette getirilen özel idarelerle paralel olarak her vilayette bir öğretmen okulu açılmasında getiriyor. Bu kanunla her vilayete bir öğretmen okulu açma görevinde veriliyor. İşte biz Cumhuriyete elimizde bu kanunlarla giriyoruz. Yani Tedrisatı İbtidai Kanununun gereği olarak her il bir öğretmen okulu açacak ayrıca imtihanla öğretmen alınacaktır. Biz bunlara ehliyetnameli öğretmen diyoruz. Böylece Meşrutiyetçiler bir taraftan probleme kaliteli öğretmen açısından bakıyor ve öğretmenin kalitesini yükselten eğitim kurumları getiriyorlar bir taraftanda probleme kantite açısından bakıp yeni açılan eğitim kurumlarının ihtiyacını karşılamak için ehliyetnameli öğretmenlik müessesesini getiriyorlar. Bu iki ana fikir Cumhuriyette 1960 yıllarına kadar çarpışacak. Yani bazan öğretmenin kalitesindeki önem daha çok ağırlık kazanacak sayı problemini üzerinde durulmayacak bazen çok sayıda öğretmen ihtiyacımız var aman fazla öğretmen yetiştirelim görüşüne ağırlık konacak bunun için de çok sayıda öğretmen yetiştirmek için tedbirler alınacaktır. 1960 da yedek subay öğretmenler de gene bu espirinin neticesi olacaktır. 1970 yıllarında artık 5 yıllık ilk okulların Türkiyede öğretmen ihtiyacını karşılayacak tedbirler alındığı için bu okulların programlanmasında kaliteproblemi yahutta kantite problemi eğitimcilerimizi meşgul etmeyecektir.

Meşrutiyet devrinde ilköğretmen okullarında yapılan bir reformla erkek ilköğretmen okulları için dört yıllık bir öğretim süresi, kız öğretmen okulları içinde beş yıllık bir öğretim süresi vardır. Osmanlı İmparatorluğunda sayıları 31'e kadar çıkmıştır Cumhuriyet kurulduğu zaman Türkiye hudutları içerisinde 20 öğretmen okulu kalmıştı. Yani Cumhuriyet imparatorluktan 20 öğretmen okulu devralmıştı. Ve bunların bütçeleri, özel idareler tarafından finanse edilmekte idi. Bunun bazı mahsurları görülmüştü. Şöyleki özel idareler öğretmen okullarına kendilerinin encümen kurulunu teşkil eden şahısların kültür ve bilgi seviyesine göre etkide bulunuyorlardı. Özellikle finansman yönünden yapılan etkiler program yönünden de bazı hususların gerçekleştirilmesini veya programın tam olarak uygulanmasını önlüyordu. Bu problemle daha Milli Mücadele yollarında uğraşılmaya başlandığını görüyoruz. Milli Mücadele yıllarında ki devletin en önemli problemi düşmanı topraklarımızdan atmakdı. Ancak Cumhuriyeti kuranlar özellikle Atatürk eğitimin önemini çok iyi kavramış de bu zor şartlar içinde

dahi eğitim problemine hayli önem vermiştir⁸. Yani milli mücadele yıllarında düşmanı memleketimizden atma probleminin yanında çözülmeye çalışılan diğer bir problemde eğitim problemidir. Bize bu Atatürk'ün bu konuya ne kadar önem verdiğini göstermektedir. Milli mücadele yıllarında dahi zamanın Maarif Vekili Rıza Nur bu konuda iki teklifte bulunmaktadır. Birinci probleme sayısal açıdan bakarak öğretmen okullarıyla, liseler, idadiler birleştirilsin ve idadilerin ders programının üstüne meslek dersleri eklenerek öğretmen yetiştirilsin, ikinci görüşde de öğretmen yetiştirmede özellikle Atatürk'ün devrimlerine göre köyü kalkındıracak veya köye yeni fikirler getirecek kaliteli bir öğretmen yetiştirmeyi düşünmektedir. Bunu gene biz Atatürk'ün 1923 yılındaki bir nutkundan da öğreniyoruz. "İşte memleketin sahibi köylüdür bu güne kadar bu köylü maarifin nurundan mahrum kalmıştır. Öyleyse takip edeceğimiz eğitim politikasında bu cehlini izale etmek için gerekli tedbirleri almamız"⁹. Böylece biz öğretmen yetiştirmenin ele alınışında Atatürk'ün de konuyu iki yönü ile ele aldığını görüyoruz. Birisi, yetiştireceğimiz öğretmen köyü cehaletten kurtaracak tipte olmalı ikincisi de yeter sayıda olmalıdır. Bu sayı problemini halletmek için köy öğretmen okulları kurulması düşünülür. Pedagoji sınıfları adı altında ortaokulların üstüne kurulan bir sınıfla öğretmen yetiştirme düşünülür. Bu sırada Türkiye'ye Amerikalı Pedagog John Dewey gelir. John Dewey'nin tavsiyeleri içerisinde öğretmenin köyün mihrakı olması, öğretmenin köyde birçok problemleri halledecek tipte yetiştirilmesi tavsiye edilir. John Dewey'nin bu tavsiyeleri Cumhuriyetin Maarif Vekillerinden Mustafa Necati'yi etkiler. Mustafa Necati zamanında çıkarılmış 789 sayılı Maarif Teşkilat Kanunu iki tip öğretmen okulu getirir. Birisinin adı ilk muallim mektepleri, diğerinin adı da köy muallim mektepleridir. Bu suretle Türkiyede biri köy için biri de şehir için olmak üzere iki tip öğretmen yetiştirilmeye gidilir. Bunda biran önce bahsettiğimiz gibi Atatürk'ün arzuları ile John Dewey'nin "umumi maarife henüz malik olmayan yalnız kağıt üzerinde değil hakikatte umumi ve mecburi tahsil esasını gaye edinen büyük sahaları henüz tahsil görmeyen, muallime ihtiyaç bulunan memleketlerde maarif vekaleti idareyi ele alması köyde öğretmeni çok etkili bir unsur ha-

8 AYASBEYOĞLU, Nevzat, Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Kuruluşları ve Tarihiçeler. Ankara 1948 Sayfa: 122.

9 ATATÜRK, T.B.M.Meclisinin Birinci Dönem Üçüncü Toplantı Yılıni Açarken. Cumhurbaşkanı, Başbakanlar, Millî Eğitim Bakanlarının Eğitimle İlgili Söylevleri. Cilt 1 Sayfa: 6.

line getirilmesi ve köyün birçok problemleriyle öğretmenin ilgilenmesi esasını getirmelidir”¹⁰. şeklindeki tavsiyelerinin çok etkisi vardır. Cumhuriyetin yılları geçtikçe öğretmen yetiştirmede sayı problemi arzu edildiği şekilde halledilmemektedir. Bunun başlıca sebebi memleketimizin Balkan harbi, I. Cihan Harbi, gibi büyük savaşlar arkasından bütün dünyayı ve memleketimizi’de etkileyen 1929-1930 yılları dünya ekonomik krizi ile ekonomik imkânsızlıklar içinde olmasıdır. Bu kriz ve bundan evvelde Türkiye’nin harbillerle ekonomik olarak çökmüş bir memleket olması sebebiyle Cumhuriyet çok arzuladığı öğretmen okulu sayısını ve öğretmen sayısını çoğaltamamakta bilakis azalmaktadır. Grafiklere baktığımız zaman 1924-25 yıllarında 25-26 tane görülen öğretmen okulu sayısı 1930 yıllarında 11’e kadar düşer. Öğretmen okulu sayısı düştüğü gibi oradan mezun olan öğretmen sayısı da düşmektedir. Biliyoruzki Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile de medreseler kapatılmış medreselerden köye yetiştirilen öğretmen kaynağında kurumuştur. Bu sebeple öğretmen sayısının daha çok yetiştirilmesi gerekmektedir. Bundan önce bahsettiğimiz olaylar sebebi ile de mevcut öğretmen okulları sayısını çoğaltmak değil mevcudu muhafaza etmek dahi mümkün olmamaktadır. Cumhuriyeti kuranlar bu durum karşısında hayli düşünmektedirler. Buna Türkiye’nin yerleşme durumunun özelliği de ilave edilirse öğretmen yetiştirmede sayı problemini halletmek için çok düşünmek gerektiği meydana çıkmaktadır. 1927 istatistiklerine göre köylerimizin nüfusunu beş kategoriye ayırmak mümkündür. Bunlardan birinci grupta 514 köy 1200 civarında nüfuslu, 1424 köy 800 civarında nüfuslu 5800 köy 500-800, 16.000 köy 150-400, 16.0000 köyde 150’den az. Yani 40 bine varan köy sayısında nüfus ortalaması 300-400 kişidir. Bunların içinde 32.000’i nin nüfus ortalaması 150 civarında¹¹. Bu kadar az nüfuslu bir köyde çocuk sayısını düşünürseniz okula gidecek çocuk sayısının genel nüfusa oranı %17, si desek bile çok az çocuk çıkmaktadır. çocukları 5 guruba ayırırsak her sınıfa 6-7 öğrenci düşmektedir. Türkiye’nin ekonomik gücü 6-7 öğrenciye bir öğretmen tayinine imkan vermemektedir. Öyleyse öyle bir öğretmen tipi üzerinde duralım ki bu devlete fazla yük olmasın böylece, öğretmen yetiştirme probleminin sayı yönünde halledelim. Medrese mezunları köye gider çalışırlar, devlete yük olmazlar yahut devlete maaşla bağlı değildiler. Bu sebeple bu dağınık köy-

10 DEWEY, Prof. Dr. John, Türkiye Maarifi Hakkında Rapor. İstanbul 1953 Sayfa: 16.

11 ARIKAN, Saffet, Cumhurbaşkanları, Başbakanları ve Milli Eğitim Bakanlarının Eğitimle İlgili Söylevleri. Cilt II Sayfa: 206-208.

ler içinde medrese devletin hiç rolü olmadan gayet kolay bir şekilde yayılmıştır. Onların bu kadar yayılması devlerin bütçe imkanları için bir problem olmamıştır. Yetiştirdiğimiz öğretmenler ise normal memur maaşı içerisinde o günkü iktisadi gücümüze göre devlete yük olma tarafı mevcut bir problemdi. Halbuki bunları yalnız yetiştirmek bile mümkün olmamaktadır. İşte 1932-33 yıllarında öğretmen yetiştirmede ilkelerden birisi devlete yük olmayan öğretmen tipi üzerinde durmak, öğretmenin geçimini başka yollardan temin etmek ve devletten çok az bir yardım görmek. İkinci prensip Türkiyede birçok inkılaplar yapılmış bunları köye yaymak gerekmektedir. Ayrıca köyün kalkınması içinde köye çeşitli konuları bilen elemanlar gerekmektedir ki, bunu başarabilecek tek devlet memuru öğretmen, şu halde köye göndereceğimiz öğretmende çeşitli konularda köye yardımcı olabilen öğretmen yetiştirmek ikinci prensip olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bir diğer prensip de şudur: Öğretmen okulları mezunları köye gitmemektedir. Bunlar mezun olduktan sonra eğer köye tayin edilirse köye gitmemekte şehirde bir iş bulmaktadır. Bu konuyu da o günün bu konu ile ilgili düşünürleri şehir öğretmen okulu öğrencileri köyde yetişmemekte, şehirde yetişmekte o zamanda köye gitmekten çekinmektedirler, demişlerdir. Böylece üçüncü prensip, köyde kalabilen bir öğretmen düşünmektir. Bunun nasıl yetiştirilmesi lazım geldiğini düşünürken bu sırada muhafız alay komutanı olan İsmail Hakkı Tekçe'nin bir tecrübesi Atatürk'e ilham kaynağı olmuştur¹². O da muhafız alayında bulunan erlerden çavuş olanlar ve biraz kendisini gösterenlerden gittikleri köylerde okuma yazmayı köylülerine öğretmesi tavsiye edilmiştir. Ve bunların da askerden sonra gittikleri kendi köylerinde köylülerine okuma yazma öğretebildikleri görülmüştür. Bu denemeden ilham alan Atatürk zamanın Maarif Vekili Saffet Arıkan'a ben köy öğretmeni problemini hallettim, askerde bulunan çavuşları alır Tarım Bakanlığı ile Eğitim Bakanlığı müştereken yetiştirirler ve öğretmen adı ile kendi köylerine tayin edersek bu öğretmenler kendi köylerinde kendi tarla ve bağ, bahçeleri ile meşgul olurlar, böylece geçimlerinin bir miktarını işleyecekleri topraklardan temin ederler, bir miktarda devlet verir böylece bu problemi devlete fazla yük olmadan halletme imkanını buluruz demişlerdi. Bu maksatla 1937 yılında 3238 sayılı Köy öğretmenleri Kanunu çıkarılmıştır. Bu köy öğretmenleri nüfusu öğretmen gönderilmesine elverişli olmayan köylerin çocukları okutmuşlar, ziraat işlerinin fenni bir

12 UZER, Tahsin, Yeni Yol Gazetesi. Trabzon 12.5.1939.

şekilde yapılması için köylülere rehberlik etmişler, ve bunlara çok az bir maaş verilmiştir. Böylece devlete de fazla yük olmamışlardır. Bu tecrübe zamanla gelişir ve Köy Enstitülerinin kurulmasına basamak olur. Biraz önce söylediğimiz gibi eğitmenler Maarif Vekaleti ile Ziraat Vekaletinin müştereken yetiştirdikleri kimselerdir. Ve dersleride kültür dersleri ve ziraat dersleri adı altında iki gurupta toplanır¹³.

Bu tecrübenin mükemmelleştirilmiş şekli ola Köy Enstitülerinde de biz aynı durumu görmekteyiz. Köy Enstitüleri sisteminde köyde kalan öğretmeni temin etmek için Köy Enstitülerine alınan öğrenciler köylü çocuklarından seçilir. Ve bu müesseseler köylerde veyahutta şehirlerin dışında kurulur. Böylece yetişin öğretmenin köyden ayrılmayacağı düşünülür. Mezunlarına öğretmen olduklarında bir miktar arazi verilir veya her köyün kendi şartlarına göre geçimlerini temin edecek imkânlar bulunur. Ve çok az da bir maaş verilir, ayda 20 T.L. Böylece de devlete yük olmayacağı düşünülür¹⁴.

Üçüncü bir prensip olarak çeşitli konularda köye yardımcı olacak öğretmen yetiştirmek istenmektedir. Demin bahsettiğim gibi bu Cumhuriyetimizin getirdiği yeni fikirleri köyde yerleştirecek insan olacaktır. Köy Enstitüsü programaları da buna göre düzenlenir. Programlarda kültür derslerinin yanında, hatta daha fazla sayıda tarımla ilgili dersler, o günün köy hayatı ile ilgili dersler vardır. Mezunlarına öğretmenlik görevlerinin yanında çok çeşitli görevler verilir. Bunlar köy eğitmen ve öğretmenlerinin vazife ve yetkileriyle ilgili olan 4274 sayılı kanunun 10. maddesinde geniş bir şekilde belirtilmiştir¹⁵. Şöyleki birincisi, okul ve kurslarla ilgili işler, ikincisi köy halkını yetiştirmekle ilgili işler. Köy okul binasının yapılışında çalışmak, 3800 sayılı kanunun ve 3238 sayılı kanunla bu okullara verilen eşyayı iyi bir şekilde muhafaza etmek, hayvanlara bakmak ve onları üretmek, okullara mahsus araziye örnek olacak şekilde işlemek, boş bırakmamak. Köy okulu ışıklığını köylülere de faydalı olacak şekilde çalıştırmak. Köyde okul ve öğrencisi ile ilgili işleri ve her türlü tedbirleri almak. Talebenin sağlık durumunu tehdit edici vakaları önlemeye ve gidermeye çalışmak. Ve bunun icap ettirdiği tedbirleri almak ve aldirmek. Köy

13 Köy Eğitmenleri Kanunu: Düstur Cilt 18 Sayfa. 1316. Köy Eğitmenleri Yetiştirme Kursları Programı. 1938 Devlet Matbaası Sayfa: 5-7

10 3803 no'lu Köy Enstitüleri Kanunu Madde: 7 Maarifle İlgili Kanunlar. İstanbul 1940. Sayfa: 115.

15 4274 No'lu Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu ve Müzakereleri. Maarif Matbaası Ankara Şubesi 1943 Sayfa: 6-11.

halkını yetiştirmekle ilgili görevleri de. Köy halkının milli kültürünü yükseltmek onları sosyal hayat bakımından asrın şartlarına ve icaplarına göre yetiştirmek. Köyde müsbet kültürü yaymak ve kuvvetlendirmek. Öğretmenin görevleri böylece hayli uzun şekilde sıralanmaktadır. Bu kanun çıkarken meclislerde birçok milletvekilleri, bu öğretmenler yetiştiği zaman köyde çok çabuk bir değişimin olacağına inanmışlar ve bunun içinde hayli hararetli sözler söylemişlerdir. Çok az sayıda milletvekili de bazı mahsurlarını görmüşlerdir. Bunlardan birisi şöyle demektedir “Bu madde muallimlere o kadar çok selahiyet veriyor ki, hekim, hakim, mürşid, peygamber, olacak askeri işlerde akıl verecek hülasa her şey yapacak. Ben hakikaten bu köy muallimlerinin yetişme probleminde çok emniyet duydum. Bu çocuklar bu sahada çok iyi çalışacaklardır. Çocuklar bu suretle yetişirse, hakikaten bir devrim olacaktır. Fakat bunu böyle yaptığınız vakit köyde gidecek bir muallim köyde muhtarın diyecek o zamanda köy kalkınması yerine herkes dağa kaçacaktır. Kanun çok güzeldir fakat bu maddesi tamamen yanlıştır. Çünkü öğretmene geniş selahiyet vermektedir¹⁶. Bu milletvekili konuşmasının daha devamlarında bu kadar ağır bir yükü öğretmenin kaldıramayacağını ve bu yükü kaldıramaması sebebiyle de köyde yapmak istediği işler için köylülerle arasında çatışma olacağını söylemektedir. Bu öğretmen bir taraftan geçimini temin etmek için birçok işler yapacakki köydeki bu işler de kendi başına bir meşguliyet ister. Diğer taraftan da çocuklarla meşgul olacak. Eğer zamanı kendi geçimini temin etmek için ayırırsa çocuklar ihmal edilecek çocuklara verirse evinde geçimini temin edemeyecek diye düşünmekte. Bu durumda bu sistem hem öğretmen için hemde köylü için faydalı olmayacak, öğretmen için faydalı olmayacak çünkü öğretmen gücünün üstünde yük yüklenmiş olacak, köylü için faydalı olmayacak bu fazla yükün verdiği sıkıntı ile köylülerle arasında ihtilaf olacaktır demektedir. Öğretmenin köylüye birçok bakımdan faydalı olması, köylüye birçok bakımdan yol göstermesi öğretmenin köyde devlete yük olmadan devam ettirmesi tabii olarak güzel şeyler fakat uygulama bunu göstermemiştir. Öğretmenin çocuk için ayracağı zamanın bir miktarını başka işlere vermesi değil zamanı vermek aklının başka yerde olması dahi öğretmenin belki de öğretmenlik görevini tam yapamamasına sebep olmaktadır. Bazı okullarda öğretmen bulunamaz, veteriner hekim ben biraz fizik biliyorum derse hadi sen fizik öğretmeni ol derler, ziraat mühendisi ne haydi sen de biyoloji dersine gir derler. Ziraat mühendisi

bir biyoloji hocasından daha fazla tarımla ilgili bilgiye sahiptir, fakat bu mühendisin aklı ve ruhu her zaman sınıfa değildir. O an filan köyde çıkan tarımla ilgili bir işdedir. Ve ders anlatırken aklı bir taraftan bu işini düşünür o işle ilgili problemlere nasıl tedbir bulsam oraya nasıl gitsem, sorunları ile meşgul olmaktadır. Öğretmenlik biraz da sanatkarlıktır. Dersi bilmekten başka, çocuğa ders anlatırken birazda o hayatı yaşamaktır. Ama aklınız filan yerdeki işde olursa o öğretmenin öğretmenliği bence çok faydalı olmaz. Çünkü kendisi dersi yaşayamaz ve kendisiyle beraber çocuklara da dersi yaşatamaz. Aynı şekilde düşünelim dışarda geçimini başka şekilde temin etmek isteyen öğretmende derse kendisini tam olarak veremez.

Bu şartlardan, bu gibi durumlardan yalnız biz geçmiş değiliz, bu zor şartlardan geçmiş batılı milletler de var. Mesela 1833 yıllarında Fransada da öğretmenler, özellikle köy öğretmenleri geçimlerini başka işler yaparak temin etmektedirler. Aramızda bir fark vardırki o da şudur. Onlar bu devreyi geçirdikleri için kendilerine şükretmekte ve birdaha geri dönmemesini istememektedirler¹⁷. Biz böyle bir devreyi yanlış bir şekilde arzulamaktayız. Evet, öğretmen yetiştirirken diğer bir durum daha var, öğretmen çocuklarımızın yetişmesini şu şekilde guruplandırabiliriz. Çocuk biz o şekilde yetiştirmeliyiz ki maddi çevreye uyabilsin, biyolojik çevreye uyum yapabilsin, psikolojik çevreye uyum bilsin, sosyal çevreye uyum yapabilsin, Biyolojik çevreye uyum biyoloji ile ilgili bilgilerle, sağlık bilgileri ile, Psikolojik çevreye uyum psikoloji ile. Sosyal çevreye uyum sosyal bilgilerle. Türkçe, tarih, coğrafya, ekonomi, sosyolojiye ait bilgileri ile uyum yapacağı çevrelere güvenilir metodla uyabilmek için de matematik ile ilgili dersler konmaktadır. Öğretmenin çocuklara ilerde bu çevreye uyabilecek bilgileri vermesi için bu bilgilerle mücehhez olması lazım. Bu bilgilerin yalnız birisinde fazla mücehhez olması diğerinde eksik mücehhez olması öğretmenin öğretmenliğinde başarısız olmasına sebep olmaktadır. Yani yalnız maddi çevreye uyumu temin için yetiştirilmiş öğretmen, sosyal çevreye uyum için gerekli bilgileri almamışsa sosyal çevre ile kendisi arasında ihtilaf olmaktadır. Yalnız sosyal çevreye uyumu sağlayacak bilgilerle yetiştirilmiş fakat maddi çevreye uyumu sağlayacak derslerle yetişmemiş bir öğretmen biyolojik çevreye uyum sağlayacak bilgilerle donatılmamışsa biyolojik çevre ile kendisi arasında ihtilaf olmaktadır. Öyleyse biz öğretmen okullarının programında bütün bunları dengeli şekilde muhafaza eden bir program koymağa mec-

17 G.RUSTIN, Histoire des Institutions Scolaires Paris. Sayfa: 96.

buruz. Yoksa bunun yalnız birisine önem vermek yeterli olmamaktadır. Köy Enstitülerinde özellikle atelye iş gibi derslere çok fazla yer verilmesi diğer çevrelere uyum sağlayacak disiplinlerin yeter derecede görülmemesine sebep olmuştur. Şüphesizki iş terbiyesi gereklidir. Ve bizde iş eğitimi Meşrutiyetteki öğretmen okulu reformundan beri yerleşmişti. Ama bu bilek çalışmalarına birinci planda yer vermeyecek veya insanı bilek çalışması yönünden yetiştirecek yönde olmamalı bir iş terbiyesi zihni çalışmanın bir tamamlayıcısı olarak verilmelidir. Ben bu bilgileri bir yemeğin çeşitli maddelerine benzetiyorum. Eğer bir yemeği teşkil eden maddelerden bir tanesini fazla korsanız o yemeğin tadı bozulmaktadır. Mesela tuz 50 gram koyacakken 200 gram korsanız fazla tuzlu olması herhalde çok iyi yemek olmasına yetmiyor, keza yağını fazla korsanız aynı şekilde oluyor. O günün şartları içerisinde bir köy öğretmenin çeşitli bilgilerle donatılmasına ihtiyaç vardı. yukarda belirttiğimiz gibi Türkiye ekonomik bir buhran içindeydi ve eğer biz diğer öğretmen okullarını çoğaltalım ondan yetişenleri gönderelim dersek bu mümkün değildi. Artık bence bu devreyi atlatmış durumdayız. Devlete yük olmayan öğretmen bulmaya mecburduk çünkü Devletin bu kadar öğretmeni yetiştirecek öğretmen okulunu açmasına imkan yoktu. Söylediğim gibi Cumhuriyet kurulduğu zaman İmparatorluktan devralınan 25 tane öğretmen okulu 1930'a kadar 11'e inmiş, sayıyı çoğaltmak gerekiyorken sayı azalmıştı. Çeşitli konularda köye yardımcı olabilen pedagojinin çizdiği sınırlar içindeki öğretmeni yetiştirme ekonomik bakımdan mümkün olmamıştı. Köy Enstitülerinin prensiplerinden biri olarak köyde kalabilen bir öğretmen yetiştirmek o gün için zaruri idi. Sebebi az sayıda öğretmen yetiştiriyoruz, Türkiyede münevverin az olduğu okumuşun az olduğu bir devirde öğretmen okulundan mezun olan bir öğretmeni köye tayin ederseniz köyde durmuyor, hemen başka sahalarda iş bulup köyden kaçıyordu. Yeni Türkiyenin o gün için 40 bin öğretmene ihtiyacı var, fakat yılda yetiştirdiğimiz 100 tane. Bu 100 öğretmene de bin tane talip var. Bankalar, iktisadi devlet teşekkülleri gibi çeşitli sahalardan istekler var. İşte öğretmenin köyde kalması için zorunlu çarelere başvurulması bu ortamın zorladığı bir tedbirdir. Bu tedbir zorunlu idi, serbest bıraktığımız an köyde hiçkimse kalmıyordu. Yalnız köylü değil şehirli de daha iyi imkanların bulunduğu yere hemen gidecektir. Bu gün gecekondular bölgelerinde oturan bir insan daha bol bir imkana kavuştuğu zaman herhalde gecekondular bölgesinde kalmıyor, başka yere taşınıyor. Bu davranış insanların normal davranışlarıdır. Köyde kalabilen öğretmeni temin etmek için bir taraftan fazla sayıda öğretmen ye-

tiştirilecek diğer taraftan köy şartları değiştirilecek, öğretmen severek gidecek köye. Bu gün bu durum teşekkül etmiştir. Devlet planlamanın tesbit ettiği ihtiyaçlara göre 1972-73 yılından itibaren 9800, 8700, 8600, 8500, 8200 öğretmene ihtiyaç vardır. Yani her yıl ortalama olarak 9000 öğretmene ihtiyaç vardır. Halbuki bu gün öğretmen okullarımızdan yılda 17.000'e yakın öğretmen mezun olmakta bunlardan ancak 9000'i istihdam edilmektedir. Öbür kalanlar için Öğretmen Okulları Genel Müdürlüğü bunları nerede istihdam ettireceğiz diye düşünmektedir. Böyle bir durumda, bundan 30 sene evvelki şartları göz önüne alarak köyde kalabilen öğretmen tedbirlerini tekrarlamak gelişmeyi görmemektir.

Öğretmen köye gitmektedir artık. Gitmezse diğer sahalarda hemen iş bulamamaktadır. Çünkü her saha için gerekli okullar açılmıştır. Köy Ensitüleri 1953 yılına kadar Türkiyenin öğretmen yetiştirilmenin sayısal yönüne katkıda bulunurlar ve kısa zamanda çok miktarda öğretmen yetişir. İstatistiklerimize göre 1939 yılından itibaren öğretmen okulu ve mezun sayısı çoğalmaktadır. Çok partili devrin başladığı demokrat parti iktidarı zamanında öğretmen yetiştirmede bir duraklama olur. Okul sayıları çoğalmaktadır. Demokrat Parti iktidara geldiği zaman 26 öğretmen okulu devralmıştır, köy ensitüleri ile birlikte. 1950 yılından sonra öğretmen okullarının sayısı çoğalmıştır, 52'ye çıkmıştır. Ancak öğretmen okullarının mezun sayısı buna paralel olarak artmamıştır. İşte demokratik parti devrinde öğretmen yetiştirmede bundan evvelki devreye nazaran bir gelişme göstermeyişi dikkatleri öğretmen yetiştirilmenin sayısal yönüne çekmiş bu da 1960 yılında, ihtilalden sonra, yedeksubay öğretmenliğini doğurmuştur. 1972'ye kadar sayı problemini halletmek ile kalite problemini halletmek şeklinde ki görüşler devamlı olarak çarpışmıştır. Ve yedek subay öğretmenliği gene sayı problemini halletme eğiliminden doğmuştur. Bu gün, biraz öncede bahsettiğimiz gibi bu problem halledilmiştir. Artık öğretmen okullarının sayısal yönü üzerinde değilde kalite yönü üzerinde durulmaktadır. Ve bu konuda kâfi yol alınmıştır. Bu konuda diğer dünya devletlerinin normlarına yaklaşılmak istenmektedir. Bunun için de biliyorsunuz geçen senelerde öğretmen okullarının öğretim yılları uzatılmıştır ve öğretmen okullarında lise kültürüne paralel bilgiler verildikten sonra meslekle ilgili bilgiler verilmesi kararlaştırılmıştır. Gerek öğretmen okullarının ilgili komitelerinde gerek devlet planlamanın toplantılarında bu güne kadar lise kültürünün üstüne mesleki derslerin düşünülmeysi sayı problemini halle-

debilmek bunun için daha az zamanda daha çok öğretmen yetiştirmeyi düşünmek sebebiyledir. Şimdi sayı problemi halledildiği hatta fazla miktarda öğretmen yetiştirildiği için artık kalite problemine dönülmüştür. Ve öğretmen okulu mezunu bir gencin genel kültürünün lise kültürüne eşit olması onun üstüne mesleki bilgileri olması düşünülmektedir. Gelişmeler bu yöndedir. Bu gelişme öğrenimini daha ileriye götürmek isteyen öğretmen okulu mezunu gence yüksek öğretim kapılarını açmakta, bu okul öğrencilerini sınırlı bir ufuk içinde kalma ümitsizliğinden kurtarmakta, aynı zamanda çağdaş, ileri toplumlarca benimsenen sosyal adalet ilkesinin eğitim kurumlarında aksetmeye başladığını müjdelemektedir.